

Kırsal Turizmin Kırsal Kalkınma Projeleri İçindeki Yeri: Bakü-Tiflis-Ceyhan Ham Petrol Boru Hattı Güzergahı Kapsamında Bir İnceleme

Sezgi GEDİK¹

Suna MUĞAN ERTUĞRAL²

¹İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, İstanbul

²İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İstanbul

*Sorumlu Yazar:
Email: sgedik@istabul.edu.tr

Geliş Tarihi: 30 Ekim 2015
Kabul Tarihi: 16 Aralık 2015

Özet

Dünyada sosyo-ekonomik sorunların başında yer alan, bölgelerarası ekonomik ve sosyal gelişmişlik farklılıklarının giderilmesi için kırsal kalkınma politikaları gibi bölgesel kalkınma politikaları uygulanmaktadır. Özellikle kırsal alanda yaşayan nüfusun, kent nüfusuna göre ağırlıklı olması ve nüfusun ekonomik geçim açısından zayıf bir yapıya sahip olması kırsal kalkınmayı daha önemli kılmaktadır. Doğal kaynakların ve kültürel değerlerin korunarak kırsal kalkınmanın sağlanması ve bölgelerarası dengesizliğin giderilmesinde turizm önemli bir rol oynamaktadır. Türkiye’de kırsal turizm olgusu giderek daha fazla değer kazanmaktadır. Bu sebeple Türkiye’de kırsal turizme destek veren kamu kurum ve kuruluşlarının, uluslararası kuruluşların, sivil toplum kuruluşlarının destekleri giderek artmakta ve projelerinin sayısı birçok alanda yoğun şekilde devam etmektedir. Bu çalışmanın konusu olan Hazar Havzası enerji kaynaklarının dünya piyasasına aktarımındaki güzergahı Bakü-Tiflis-Ceyhan Ham Petrol Boru Hattı Türkiye ekonomisi açısından son derece önemlidir. Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru Hattı boyunca, kırsal alanlarda oluşabilecek çevresel zararlara karşı sosyal destek projesi kapsamında uygulanan, sürdürülebilir kırsal kalkınma projeleri incelenerek bölgede turizmin geliştirilmesi için neler yapılabileceği ortaya çıkarılacak, çözüm önerileri getirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Kırsal Kalkınma, Turizm, Bakü-Tiflis-Ceyhan Ham Petrol Boru Hattı

The Place of Rural Tourism in Rural Development Projects: A Review of Baku-Tbilisi-Ceyhan Crude Oil Pipeline Route

Abstract

Located at the center of one of the most severe socio-economic problems in the world, regional development policies, in particular rural development policies, are developed to remedy inter-regional differences in economic and social development. The economic livelihood of the population that has a weak structure makes rural development projects more important. Ensuring rural development by preserving natural resources and cultural values, tourism plays an important role in the elimination of regional imbalances. The phenomenon of rural tourism in Turkey is gaining increasingly more value. For this reason, public institutions and organizations that support rural tourism in Turkey, international organizations, civil society organizations give supports increasingly and the number of projects is increasing intensively in many areas. The route for transfer of Caspian Basin energy resources to the world market called Baku-Tbilisi-Ceyhan Crude Oil Pipeline, which is the subject of this work, is extremely important for the economy of Turkey. Along Baku-Tbilisi-Ceyhan pipeline, sustainable rural development projects which are implemented under social assistance programs against environmental damage that may occur in rural areas will be examined and the solution proposals will be evaluated by examining what to do for the development of tourism in the region.

Keywords: Rural Development, Tourism, Baku-Tbilisi-Ceyhan Crude Oil Pipeline Project

GİRİŞ

Günümüzde, gelişmekte olan ülkelerin sanayi devrimiyle başlayan kalkınma çabaları yoğun şekilde sürdürülmektedir. Teknolojik ilerlemelerin sonucu olarak bilgi ve beşeri sermayenin fiziki sermayenin yerini alması gelişme sürecini hızlandırmıştır. Gelişmiş ülkelerin ulaştığı ilerleme, gelişmekte olan ülkeler için kalkınma çabaları açısından son derece önemli olmaktadır.

Günümüzde teknolojik ilerleme sayesinde belli bir sermaye ve emek miktarıyla bir ya da iki yüzyıl öncesine göre daha fazla üretim elde edilmektedir [1]. Teknolojik ilerlemeyi sağlayan gelişmiş ülkeler bu bakımdan oldukça avantajlıdır. Özellikle küreselleşme süreciyle başlayan ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan ülkelerarası bütünleşme çabaları, ülkelerin gelişmelerinde önemli rol oynamaktadır.

Küreselleşme ulusal ekonomiyi ve bu ekonomide yer alan aktörleri güçlendirmek için kullanılan bir araçtır. Gelişim ve etkilerinin yaygınlaşma süreci çok hızlı ilerlediğinden küreselleşme getirdiği fırsatlar yönünden incelenmelidir [2]. Küreselleşme özellikle ülkelerin kalkınma çabalarında, dış ticaret ve uluslararası sermayenin etkinliği açısından son derece önemlidir. Kalkınma ile ülkelerin ekonomik olarak ilerlemesinin yanında sosyal ve kültürel ilerlemenin sağlanması da gerekmektedir. Küreselleşme olgusu ve kalkınma çabalarını sadece ekonomik ilerlemenin sağlanması olarak ele almak mümkün değildir. Bu kapsamda bölgelerarası gelişmişlik farklarını en aza indirecek ve bölgesel gelişmeyi sağlayacak planlamalar ve politikalar son derece önemlidir. Planlama, toplumsal, çevresel ve ekonomik gelişmeye yönelik olanak ve kullanışlar arasında eşgüdümü ve eldeki

kaynakların verimli kullanımını sağlayan bir yönetim aracıdır. Bölge planlamanın ana teması bölgelerarası dengesizliklerin giderilmesidir [3]. Küreselleşme kapsamında bölgesel politikalar hız kazanmış özellikle bölgelerarası dengesizlikleri gidermede bölgesel kalkınmaya yönelik planlama ve projeler önem kazanmıştır.

MATERYAL VE YÖNTEM

Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru Hattı Projesi kapsamında, Bakü'den başlayan ve Ceyhan'da son bulan toplam uzunluğu 1.768 km olan ve Ardahan, Kars, Erzurum, Erzincan, Gümüşhane, Sivas, Kayseri, Kahramanmaraş, Osmaniye ve Adana illeri ile aynı zamanda 35 tane ilçe ve 330 tane köy olmak üzere 1.078 km'si Türkiye sınırları içerisinde yer alan bölge çalışma alanını oluşturmaktadır.

Çalışma, istenilen amaçlara ulaşabilmek için doküman analizi nitel veri toplama yöntemi kullanılarak oluşturulmuştur.

BULGULAR

Türkiye'de Kırsal Kalkınma Projeleri

Kırsal kalkınma projeleri; çevreye duyarlı, kaliteli, çeşitli ve yenilikçi üretimin teşvik edildiği, üreticilerin yaşam standardına katkıda bulunarak kırsal ekonominin gelişmesini sağlayan 'kırsal kalkınma' odaklı yaklaşımlardır [4]. Türkiye'de kır-kent arasındaki dengesizliklerin artması, kırsal yerleşmelerin dağılık olması ve sayısal çokluğu, kırsal sınırlı istihdam olanakları, tarımda verimliliğin düşüklüğü, tarım arazisinin parçalı olması, örgütlenme eksikliği, kırsal alanda yaşayanların gelirinin ülke ortalamasının altında olması ve ayrıca bu sorunların kırsal kente göç hareketini yoğunlaştırması gibi kırsal alanlardaki temel sorunlar, bu alanlar için stratejik planların oluşturulup uygulanmasını zorunlu kılmaktadır [5].

Türkiye'nin farklı bölgelerinde kırsal yaşam alanlarındaki sosyo-ekonomik dengesizliğin mümkün olduğu seviyede ortadan kaldırılması için hükümetler tarafından kırsal kalkınma projeleri uygulanmıştır. Bu projeler kırsal alanda altyapıyı geliştirmeyi, burada yaşayan nüfusun gelirlerini arttırmayı, yaşam düzeylerini yükseltmeyi, bitkisel ve hayvansal üretimi geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu projeler ve uygulanacağı yerler, kalkınma planlarında "kalkınmada öncelikli yöreler" için belirlenen ilkeler doğrultusunda ve uluslararası finans kuruluşlarının tercih ve önceliklerine uygun olarak belirlendikten sonra, uluslararası finans kuruluşlarına teklif edilmektedir [6].

Kırsal kalkınma, kırsal yaşamı kolaylaştırmak amacıyla yapılacak her türlü faaliyet olarak tanımlanmasına rağmen, Türkiye'de genellikle alt yapı hizmetlerinin kırsala götürülmesi ve tarım işletmelerinin geliştirilmesi olarak anlaşılmıştır. Alt yapı hizmetlerinin hiç olmazsa asgari düzeyde sağlanabilmesi ve yetersiz kamu kaynaklarından maksimum düzeyde yararlanılması amacıyla 1950- 60'lı yıllarda Köy Enstitüleri, 1970'li yıllarda Köy Kentler ve Tarım Kentleri, 1980'li yıllarda ise Merkez Köyler çözüm aracı olarak görülmüştür. Kırsal alt yapının iyileştirilmesinde 1950-85 yılları arasında YSE ve TOPRAK-SU Genel Müdürlükleri, 1985 sonrası ise başta Köy Hizmetleri olmak üzere Tarım Reformu, Toprak- İskan ve Or-Köy Genel Müdürlükleri farklı roller üstlenmişlerdir. 2005 sonrası ise kırsal alt yapının halen bitirilememiş olması yeni politika arayışlarını beraberinde getirmiş ve Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü kapatılarak KÖYDES ve BELDES projeleri uygulamaya konulmuştur [7]

2007 yılında Türkiye de AB ile entegrasyon süreci kapsamında Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu kurulmuştur. Kurum 2011 yılında Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı, kırsal kalkınma fonlarının (IPARD) kullanılmasını için gerekli mali yetki devrini almış ve fonları yatırımcılara ulaştırılmıştır. 2011 yılından bu yana Türkiye ekonomisine 2,1 milyar lirası hibe olarak ödenecek olan toplam 3,7 milyar liralık yatırım kazandırmış, 42 ilde IPARD Programı kapsamında et besiciliğinden arıcılığa, süt üretiminden kırsal turizme kadar geniş bir yelpazede desteklenen tüm sektörlerde yaklaşık 8 bin yatırımcıya 1,5 milyar lira hibe ödemiştir. Ayrıca Kırsal alanda gerçekleştirilen yatırımlar ile 33 bin kişiye istihdam sağlanmıştır [5].

Bakü-Tiflis-Ceyhan Ham Petrol Boru Hattı Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru Hattı Projesi kapsamında, Bakü'den başlayıp, Ceyhan'da son bulacak bir boru hattı ile başta Azerbaycan petrolü olmak üzere bölgede üretilecek petrolün Ceyhan'a taşınması ve buradan da tankerlerle dünya pazarlarına ulaştırılması [8] amaçlanmakta olup boru hattının toplam uzunluğu 1.768 km'dir ve boru hattının 1.078 km'si Türkiye sınırları içerisinde yer almaktadır [9]. Boru hattı, Türkiye'de Ardahan, Kars, Erzurum, Erzincan, Gümüşhane, Sivas, Kayseri, Kahramanmaraş, Osmaniye ve Adana illeri ile aynı zamanda 35 tane ilçe ve 330 tane köyden geçmektedir [10]. 1 Ağustos 2002 tarihinde boru hattının inşası ve işletilmesi amacıyla BTC Co şirketi, finansman işlerinden sorumlu olmak üzere ise BTC Invest şirketleri kurulmuştur [8].

Bu proje ile petrolün uluslararası piyasaya ihracı için kullanılacak emniyetli bir taşıma sisteminin tesis edilmesini amaçlamaktadır. Özellikle söz konusu proje ile hem ekonomik açıdan uygun hem de çevresel açıdan sürdürülebilir bir taşıma sistemi kurulmuş olmaktadır [8].

Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru Hattı Projesi, dikkat çekici hukuki ve teknik özelliklere sahiptir. Projenin sağlıklı yürütülebilmesi için Geçerli Yasal Rejim oluşturulmuş, bu kapsamda Hükümetler Arası Antlaşma, Ev Sahibi Hükümetler Antlaşması, BTC İnsan Hakları Taahhüdü, bir dizi çevre koruma belgesi ve güvenlik protokolü imzalanmıştır. Boru hattı sahasında mülkiyet haklarının gözetilmesi, çevrenin korunması, sosyal ve ekonomik koşulların iyileştirilmesi bağlamında kapsamlı çalışmalar yapılmış, Türkiye bunlardan çok çeşitli yararlar sağlamıştır. Ancak, boru hattı güzergâhı, coğrafi özellikleri itibariyle pek çok güçlük barındırmaktadır. Hat, bazı yerlerde 2800 m yükseklikten geçmekte olup; 1600 noktada (800'ü Türkiye'de) karayolu ve demiryolu ile 1500 noktada (600'ü Türkiye'de) ise akarsular ile kesişmektedir. Güzergâh üzerinde toplam 450 yerleşme (300'ü Türkiye'de) bulunmaktadır [11]. Bu sebeple iyileştirici gerekli teknik önlemler alınmıştır.

Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru Hattı gibi uluslararası ve çok büyük projeler hattın geçtiği bölgede iktisadi açıdan mikro ve makro etkiler oluşturmaktadır. Bölge halkının ekonomik ve sosyal yaşamı üzerinde önemli etkiler söz konusu olmaktadır. Genellikle boru hattının geçtiği bölgelerde halkın ekonomik ve sosyal açıdan tarım kesimine bağımlı olması, iktisaden kalkınma çabalarının bu kapsamda ele alınmasını zorunlu kılmaktadır. Tarım, bölgede önemli bir istihdam alanı olmakla birlikte bölge, dış ticaret açısından da belli bir potansiyele sahiptir. Belirli bölgelerde sınır ticareti yapma imkânları mevcuttur. Ancak bölge içinde bazı alanların ekonomik ve sosyal açıdan göreceli olarak daha gelişmiş olmasına rağmen bölgenin tamamı için aynısı söylenememektedir.

Boru hattının geçtiği bölge genelinde sermaye birikimi yetersizliği, sanayinin gelişmemiş olması, tarım ve hayvan-

cılıkta verimliliğin düşük olması, işsizlik ve güvenlik gibi sorunlar nüfusun göç etmesine sebep olduğundan bölgede ticari hayat canlı değildir. Beşeri ve sosyal sermayenin yeterliliği yoksullaşmanın temel nedenleri arasında yer almaktadır. Bölgenin sermaye ve üretim bakımından zayıf yapısı bölgesel kalkınmanın sağlanmasını için tüm unsurların değerlendirilmesini gerektirmektedir.

Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru Hattı Projesinin Ekonomik ve Çevresel etkileri

Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi bölgesel gelişim için önemlidir. Ayrıca boru hattının geçtiği ülkelerde de, sürdürülebilir kalkınmayı sağlayabilmek için iktisadi kalkınma ile birlikte doğal kaynakların korunması ve doğal kaynakların verimli kullanılabilmesi de gerekmektedir [12]. Bu açıdan çevreyi koruyarak ekonomik kalkınmayı sağlayabilmek temel hedef olmalıdır. Sürdürülebilir kalkınmayı sağlayabilecek bölgenin, doğal ve kültürel değerlerinin değerlendirilmesi son derece önemlidir.

Bu proje Türkiye'nin bölge ülkeleri içerisindeki mevcut stratejik önemini ziyadesiyle ortaya çıkarmış, yeni iş ve ek istihdam imkânları yaratarak ekonomimize katkıda bulunmaktadır. Aynı zamanda, boğazlardaki aşırı trafik yükünden kaynaklanan geçiş risklerinin en aza indirilmesi açısından da açık ve önemli bir avantaj sağlayacaktır [8]. Ancak, Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru Hattı Azerbaycan,

Gürcistan ve Türkiye'de yeni çevre sorunlarının ortaya çıkmasına neden olacaktır. Bu olumsuz etkiyi bertaraf edebilmek için, boru hattının çevresel ve sosyal etkilere neden olması muhtemel tüm faaliyetler ulusal ve uluslararası ÇED (Çevresel Etki Değerlendirmesi) uzmanlarınınca araştırılmış bulunmaktadır [13]. Proje kapsamında sosyal etkilerin değerlendirilmesi amacıyla güzergah boyunca doğrudan etkilenen yerleşim yerleri ve ilgili otoritelerle istişare toplantıları yapılmış ve anketler uygulanmış, halkın projeye karşı tutumu, endişeleri belirlenmiş, yerleşim yerlerinin sosyal yapıları ortaya konmuştur. Elde edilen bilgilere göre, projenin sosyal amacına ulaşabilmek için, etki azaltıcı önlemler geliştirilmiştir. Araştırma sonuçları ve alınacak önlemler ÇED Raporu içinde yer alan Halkla İlişkiler Yönetim Planlarına yansıtılmıştır. Dünya Bankası standartlarında hazırlanan ÇED Raporu, 18 Ekim 2002 tarihinde, T.C. Çevre Bakanlığı tarafından onaylanmıştır. Bu tarihten itibaren, Bakü-Tiflis-Ceyhan Ham Petrol Boru Hattı Projesi'nin, özellikle finansmanının sağlanmasında etkin olan temel şartlardan, Dünya Bankası'nın öngördüğü çevre standartlarının gerektirdiği nitelikleri yakalamak amacıyla; gözlem, kontrol ve geliştirme çalışmaları aralıksız devam etmektedir [8]. Proje boru hattının geçtiği bölgelerde yaşayan doğal kaynaklara bağımlı ve yoksul halkın ihtiyaçlarına ve doğal çevreye uyumlu hedefler benimsenmelidir.

Çevresel açıdan projenin en önemli katkısı boğazlardan geçen tanker sayısının azalması ve 50 milyon ham petrolün Karadeniz-Marmara- Ege Deniz yolunu kullanmaması demektir. Ancak; Ceyhan'ın daha ağır çevre sorunları yaşayacağı açıktır. Endemik bitkiler, balıkçılık ve turizm açısından yaşanacak sorunlar şimdiden bölgede açıkça görülmektedir [14]. Boru hattının Türkiye'de geçtiği 600 suyunu, toprağa etkileri olacaktır. Herhangi bir sızıntı durumunda hat boyundaki su kaynaklarının ve toprağın kirlenmesi olasıdır. Bu kirlilikten canlı varlıkların yanı sıra doğa ve kültür varlıkları da etkilenecektir [14].

Projenin ana prensibi olan insana ve çevreye zarar vermemek amacıyla projenin inşası sırasında güzergah üzerindeki ağırlıklı geçim kaynağı olan tarım ve hayvancılık

faaliyetlerinin aksamamasına özellikle özen gösterildiği belirtilmektedir. Ayrıca kamulaştırma işlemlerinin bedel tespiti ve ödemelerinin yapılarak hak mağduriyeti yaratılmamasına özen gösterildiği ifade edilmiştir [8]. Ancak büyük ölçekli ve geniş arazi kullanımına dayanan proje alanı içinde belirli oranlarda olumsuz etkilerin oluşması muhtemeldir. Bu açıdan yapılan değerlendirmeler ile tarımsal alanların ve hane halkının yaşamları üzerinde etkiler görülmektedir.

Doğal çevre üzerinde projenin yaratacağı ekonomik ve sosyal etkilerin azaltılması kapsamında bir dizi projelendirilme çalışmaları yapılmaktadır. Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru Hattı Projesi çevreyi koruyacak ve insan ve çevreye duyarlı önemli bir gelişmedir. Ancak tüm iktisadi faaliyetler bir çevrede cereyan ederken çevreyi belli miktarda kullanmaktadır. Bu projenin hayata geçirilmesinde ve işletilmesinde de aynı durum söz konusu olmaktadır. Projenin inşası esnasındaki geçici iş imkânları daha sonraki dönemde ekonomik ve sosyal sorunları getirmektedir. Özellikle tarım alanlarındaki kayıplar, çayır, mera, tarım arazileri ve orman arazilerine erişimdeki sınırlamalar ve alt yapının tahribi ekonomik ve sosyal kayıplara sebep olabilecektir. Projesi son derece hassas hazırlanmış ÇED raporları ve sosyal duyarlılıkla yapılan teknik değerlendirmelere dayandırılmış bir proje özelliği taşımamasına rağmen belirli oranda tarımsal arazilerin kullanımını sınırlanabilmektedir. Bu kapsamda bölgesel kalkınma projeleri ile gelir getirici faaliyetler desteklenerek ve bu faaliyetler yaygınlaştırılmaya çalışılmaktadır.

Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru Hattı güzergahındaki kırsal yerleşim birimlerinin sosyo-ekonomik gelişimine katkı yapmayı hedefleyen projeler ile projeden etkilenen kişiler için gelir getirici faaliyetleri ve ekonomik şartlarını iyileştirmeye katkı yapmak ve tarımsal üretimin geliştirilmesini ve iyileştirilmesini desteklemek hedeflenmektedir.

Bölgesel Kalkınmanın Sağlanmasında Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru Hattı Projesinin Etkileri

Tarımsal üretim söz konusu olduğunda bölge ağırlıklı olarak hayvancılığa dayanıyor olmakla birlikte homojen bir yapıya sahiptir. Doğal bitki örtüsü nedeniyle belli bölgelerde bal üretimi yapılabilmektedir. Bölge zengin endemik bitki ve ekonomiye kazandırılabilir yabancı bitki çeşitliliğine sahiptir. Bitkisel üretim verimliliği genel olarak düşüktür. Ancak büyük sanayi tesislerinin bulunmaması, doğal kaynaklarının görece olarak kirlenmemiş olması ve ekilebilir alanların bir kısmında üretim yapılmıyor olması (nadas gibi nedenlerle) organik tarım alt yapısının mevcut olduğunu göstermektedir. Bölgenin geniş meraları ve çayırları hayvancılık yapılabilmesi açısından bölge için son derece önemli avantajlar sağlamaktadır. Ancak tarımsal arazilerin, çayır ve meraların proje uygulama alanı içine girdiği bölgeler için alternatif tarımsal üretim yapılabilecektir. Doğal kaynaklar bakımından zengin bu bölgede tarımsal faaliyetlerin yanı sıra ekolojik ve kültürel değerler kırsal kalkınmanın sağlanmasında temel faktörler olmaktadır.

Proje alanı içinde kırsal kalkınmanın sağlanmasında kamu ve yerel yönetimlerin destekleyici projeleri mevcuttur. Bu bölgesel projelerin amacı, genel olarak, sürdürülebilir sosyo-ekonomik kalkınmaya katkıda bulunmak ve boru hattının doğal çevresinin korunup geliştirilmesi ve yakın yerleşimlerde yaşayan toplulukların kalkınmasına katkıda bulunmak şeklindedir. Özellikle bu kapsamdaki projeler de kadın işgücünün istihdamı ve girişimcilik alanlarını destekleyen projeler önemli yer almaktadır. Kırsal alanda tarım faaliyetlerinin yanı sıra turizmin gelişimine imkan sağlayan bir

turizm çeşidi olması sebebiyle ekolojik ve kültürel değerlere dayanan kırsal turizm bölgenin kalkınma çabalarında önemli yer tutmaktadır.

Kırsal Kalkınmanın Sağlanmasında Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru Hattının Etkileri ve Kırsal Turizm

Kırsal kalkınma ile kırsal turizm arasında doğru yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Kırsal turizm, kırsal kalkınma içerisinde ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi bileşenlerinden en önemlisidir. Özellikle tarımsal faaliyetlerin yoğun olduğu yerlerde çiftçilerin asıl uğraşı olan tarımı terk etmeden, yörenin sahip olduğu doğal sosyo-kültürel ve tarihsel değerleri, turizm amaçlı kullanarak kendilerine bir ek gelir sağlamak ve refah düzeylerini yükseltmek kırsal turizmle mümkündür [15]. Kırsal turizm, günümüzde tarım-sal faaliyetlerin yoğun olduğu yörelerde tarım faaliyetlerinin yanı sıra turizm sektörüne bağlı olarak gelişen yeni bir turizm çeşididir. Yeşil turizm, çiftlik turizmi gibi adlar alan kırsal turizm bir yandan turistlerin mekan içinde yoğunlaşmasından doğan ekonomik, sosyal ve psikolojik sorunların çözümünde, öte yandan turizmi geleneksel kıyı turizminin egemenliğinden kurtarmak, kırsal yörelerin dinlendirici atmosferinden yararlanmaya olanak sağlamak ve gelir düzeyi diğer sektörler göre düşük olan tarım üreticisine ek bir gelir sağlamak açısından büyük önem arz eden bir turizm çeşidi olarak gelişmektedir [16]. Bölgesel kalkınmanın sağlanmasında ise kırsal turizm son derece önemlidir.

Bu sebeple bölgede organik tarım işletmelerine dayalı kırsal turizm, agro turizm, biyo-eğitim projeleri yaygınlaşmalı, sürdürülebilir kırsal kalkınmada organik tarım önemli bir seçenek olarak düşünülmelidir [17]. Aynı zamanda bölgedeki turizm faaliyetleri, geleneksel yapı ve kırsal yaşam kültürü üzerine temellendirilmelidir. Bu nedenle yerel unsurlar turizm sektörünün bir parçası haline getirilmeli ve hayvancılık, arıcılık ve ekip-biçme gibi ekonomik faaliyetler ile kırsal mimari korunmalı hatta gelişmesi için teşvik edilmelidir [18]. Özellikle bitki çeşitliliği bakımından zengin olan bölge içinde birçok alanlarda arıcılık önerilebilir uygulama faaliyetidir.

Kırsal alanda faaliyet gösteren arıcılık iklimik faktörlere ve bitki-floral faktörlere bağlı olarak gelişmektedir. Üzerinde arıcılık yapılan alanlar doğrudan arazi üzerinde konaklama yapılmasına imkan vermektedir. Arazinin kullanılarak yıpranmasını engellemektedir. Ayrıca gezgin arıcılığın yapılması ile sürekli aynı bölge kullanılmamaktadır.

Boru hattı inşası esnasında tarımsal alanların bozulması, boru hattının belirli bir mesafede kullanılmaması ekonomik kayıplara sebep olacaktır. Bölge halkının ekonomik bakımdan zayıf olması sosyal sorunları da yol açacaktır. Bu açıdan alternatif kalkınma imkânlarının geliştirilmesi zorunludur. Özellikle arazinin yanlış kullanımı veya aşırı otlatma gibi sebeplerle tarımsal üretime imkan vermeyen bölgelerde Bal Tarlaları projesi kırsal kalkınmaya bir çözüm olarak değerlendirilebilir. Ayrıca, boru hattı üzerinde arıcılığın gelişmesine uygun alanlar bal üretiminin artmasına sebep olacaktır. Bölgede düzenlenen "Bal Festivalleri" arıcılığını geliştirmek ve festival yoluyla bölgenin tanıtımını yapmaktır. Bölgede ekonomik faaliyetlerin ve turizmin gelişmesi için son derece önemlidir. Bu kapsamda düzenlenen festivaller bölgenin sosyal ve ticari yaşamının canlanmasına katkıda bulunmaktadır.

Kırsal yöreye özgü geleneksel festival ve eğlencelere yönelik ilgi, yerel halkı bu etkinliklere devam etmek konusunda motive etmekte, bunun sonucunda yerel kimlik

güçlenmektedir. Kırsal alanlardaki turistik değerler kırsal turizm sayesinde etkin biçimde kullanılabilir [19]. Bu bakımdan kaynakların korunması sürdürülebilir kalkınma için gereklidir. Kaynakların sürdürülebilir kullanımı, mevcut ve doğabilecek sorunlar ile yöre halkının sosyo-ekonomik ve kültürel durumunu değerlendiren planlar son derece önemlidir.

Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru Hattı Projesi, ekonomik açıdan son derece önemli ve kapsamlı bir proje özelliğindedir. Proje kapsamında güzergah boyunca flora ve fauna incelenmiş, mevcut türler üzerinde projenin olası etkisi incelenerek olumsuz etkilerin en aza indirilmesi için proje uygulama sürecinde gerekli önlemler alınmıştır [8]. Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için, enerji üretimini temel alan planlama yerine enerji-ekonomi- ekoloji dengesine önem veren planlamalar yapılmalıdır [13]. Bölgesel değerlerin korunması kırsal kalkınmanın sağlanmasında temel unsur olmaktadır. Bu açıdan, çevresel ve toplumsal sürdürülebilirliğe gerekli özeni göstermeninyanı sıra proje güzergâhında "sürdürülebilir toplumsal kalkınma"ya katkı sağlamak için ek yatırım programlarını geliştirilmiştir [20]

Projenin hayata geçirilmesi amacıyla kurulmuş ve hattın tamamının inşaatı ve işletmesinden sorumlu BTC Co şirketi, proje kapsamında kırsal alanlarda uyguladığı sosyal destek projesi ile aşağıda yer alan Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma Projeleri uygulamaktadır.

- Sivas-Kayseri Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma Projesi
- Ardahan, Kars, Erzurum Toplumsal Kalkınma Girişimi Projesi
- Erzincan- Gümüşhane Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma Projesi
- Doğu Akdeniz (Kahramanmaraş, Osmaniye, Adana) Kırsal Kalkınma Projesi
- Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma Projeleri kapsamında yer alan faaliyetler ise aşağıdaki gibi özetlenebilir;
- Hayvancılık Çalışmaları
- Ziraat Çalışmaları
- Arıcılık Çalışmaları
- Sağlık Eğitimleri
- Girişimcilik Eğitimleri
- Ev Ekonomisi Çalışmaları
- Sosyal Altyapı Çalışmaları
- Kırsal Turizm Çalışmaları

Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma Projeleri içinde yer alan kırsal turizm faaliyetleri aşağıdaki şekilde sıralanabilmektedir;

- Kuş Gözlemciliği,
- Doğa Turizmi,
- Çiftlik Turizmi,
- Yayla Turizmi,
- Akarsu Turizmi,
- Mağara Turizmi gibi farklı turizm çeşitlerine yönelik projeler

Ayrıca bölgede kırsal turizm ile ilgili olarak; Turizm Merkezi projeleri, El Sanatları faaliyetleri ve Festivaller düzenlenmektedir.

SONUÇ

Kırsal kalkınma, tarım sektörü ile yakından bağlantılı olmakla birlikte bölgesel ekonomik dengesizliğin giderilmesi, kırsal alanların ihtiyaçlarının karşılanması ve yaşam standartlarının geliştirilmesi gibi pek çok faaliyeti içinde barındırmaktadır. Türkiye 1900'li yıllardan beri kırsal kalkınma yönlü çalışmalar yapmış özellikle 2000'li yıllarda AB üyelik

sürecinde kırsal kalkınma projeleri ile bu faaliyetlerine çok yönlü olarak devam etmiştir.

Kırsal turizm, kırsal kalkınma içerisinde ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi bileşenlerinden en önemlilerindedir. Özellikle tarımsal faaliyetlerin yoğun olduğu yerlerde çiftçilerin asıl uğraşı olan tarımı terk etmeden, yörenin sahip olduğu doğal, sosyo-kültürel ve tarihsel değerleri, turizm amaçlı kullanarak kendilerine bir ek gelir sağlamak ve refah düzeylerini yükseltmek kırsal turizmle mümkündür.

Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru Hattı Projesi bölgesinin Türkiye ve dünya çapında üne sahip önemli turizm değerleri bulunmaktadır. Ancak bölgedeki geceleme sayılarına bakıldığında bölgenin Türkiye içindeki turizm payının düşük olduğu görülmektedir. Turistik talebi bölgeye çekebilme ve geceleme sayılarını arttırmak için alternatif turizm çeşitlerinin geliştirilmesi gereklidir. Bu açıdan proje uygulama alanı içinde olan kullanılmayan tarımsal alanlar alternatif turizm türlerinin geliştirilmesine imkan verecektir. Bu bölgelerde kırsal turizmin geliştirilerek, köylerin turizme açılarak kırsal kalkınmanın sağlanması mümkündür. Organik tarım kırsal turizmde cazibe unsuru olmaktadır. Özellikle kırsal alanda tarım faaliyetlerinin yanı sıra turizmin gelişimine imkan sağlayan bir turizm çeşidi olması sebebiyle ekolojik ve kültürel değerlere dayanan kırsal turizm, bölgenin kalkınma çabalarında önemli yer tutmaktadır.

KAYNAKÇA

[1] Parasız, İlker (1997).Modern Büyüme Teorileri-Dinamik Makro Ekonomiye Giriş, Ezgi Kitabevi, 1.Baskı, Bursa

[2] Dulupçu, Murat Ali (1999).Küreselleşmede Marjinalleşen Ulusal Ekonomi, SDÜ, İİBF Dergisi, S(4)Güz, İsparta, s.15-32.

[3]Devlet Planlama Teşkilatı (2000).Bölgesel Gelişme ÖİK Raporu: 523, 8.BYKP, Yayın No: 2502, Ankara.

[4] Nazlı, Ali Recep (2015).Başkanın Mesajı, Kırsal Kalkınma Dergisi, Sayı 1, s.1.

[5] Çelik, Zühre (2005).Planlı Dönemde Türkiye'deki Kırsal Kalkınma Politika ve Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme, Planlama Dergisi, Sayı 2, s. 61-71

[6] Turhan, Mehmet Serdar (2005).Avrupa Birliği Üyeliği Yolunda Türkiye Kırsal Kalkınma Tedbirleri Uygulama Süreci, T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Topluluğu Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, Uzmanlık Tezi, Ankara.

[7] Can, Metin (2007).Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Programlarının Türkiye'nin Kırsal Kalkınması Açısından İncelenmesi: SAPARD ve IPARD Örneği, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, 2007, Ankara.

[8] <http://www.btc.com.tr>, 2015

[9] http://www.bp.com/tr_tr/turkey/hakk_m_zda/bp-turkiye/BTC.html

[10] <http://www.mynet.com/haber/politika/bakan-yildiz-btc-boru-hattinda-sorun-yok-823437-1>, 2013

[11] Akpınar, Erdal (2005). Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) Ham Petrol Boru Hattı ve Türkiye Jeopolitiğine Etkileri, GÜ, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 25, Sayı 2 (2005) 229-248.

[12] Zengin, Eyüp ve Rasim Sarıyev (2002). Bakü-Tiflis-Ceyhan Petrol Boru Hattının Ekolojik Güvenliğinin Sağlanmasında Sosyal ve Hukuki Faktörler, Qafqaz Üniversitesi, Azerbaycan Devlet Neft Akademisi, Bakü-Tiflis Ceyhan Petrol Boru Hattının Uluslararası ve Bölgesel Önemi, Uluslararası Konferans, Bakü.

[13] Zengin, Eyüp ve Rasim Sarıyev (2009). Türkiye Ve Azerbaycan Örneğinde Boru Hatları Ulaştırmasının Çevre Üzerindeki Etkileri, ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 5, Sayı 9, s. 97-108

[14] Erkul, Hüseyin (2007). “Türkiye'nin Enerji Geçidi Olmasının Ekonomik Etkileri, Yaratacağı Çevre ve Güvenlik Sorunları”, “Qloballaşma Prosesinde Qafqaz ve Merkezi Asiya: İqtisadi ve Beynelhalq Münasibetler”, II Beynelhalq Kongresi, Bak-02-05 May 2007, 1-ci Kitabı.

[15] Çeken, Hüseyin, Levent Karadağ, Taner Dalgın (2007). Kırsal Kalkınmada Yeni Bir Yaklaşım Kırsal Turizm Ve Türkiye'ye Yönelik Teorik Bir Çalışma, Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, 8 (1), s. 1-14.

[16] Olalı, Hasan, Alp Timur (1998) Turizm Ekonomisi, İnce Ofset Matbaası, İzmir.

[17] Yürüdür, Eren, Hasan Kara, Kenan Arıbaş (2010). Türkiye'nin Organik (Ekolojik) Tarım Coğrafyası, C.9 S.32, s.402-424.

[18] Orhan, Fatih (2014). Kırsal Turizm Çekicilikleri Yönünden Maden Köyü Ve Yaylası (Şavşat), Doğu Coğrafya Dergisi – 32, s.101-122

[19] Çeken, Hüseyin, Taner Dalgın, Neşe Çakır (2012). Bir Alternatif Turizm Türü Olarak Kırsal Turizmin Gelişimini Etkileyen Faktörler ve Kırsal Turizmin Etkileri, Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi, 2 (2), s. 11-16.

[20] <http://www.ardahan.bel.tr/haber/4530/btc-ardahanda-kalkinmayi-destekleyecek.html>